

I. N. D. O. M.
DISSERTATIO ACADEMICA
DE
DIVERSIS MODIS
TRACTANDI DISCIPLINAM
MORALEM IN ACADEMIIS,

CUJUS PARTEM PRIOREM
CONS. AMPL. FACULT. PHILOS. IN REGIA
ACADEMIA ABOËNST,
PRÆSIDE
MAG. JOHANNE BILMARK,
Histor. & Phil. Pract. PROFESSORE Reg. & Ordin.

Publice ventilandam sifit

ANDREAS JOHANNES ASP,
Satacunda-Fenno.

In AUDITORIO MAJORI Die XI Decembr.
Anni R. S. MDCCCLXXXII.

H. A. M. S.

ABOÆ,
Impressa apud Viduam Reg. Acad. Typ. J. C. FRENCKELL.

VIRO

*Plurimum Reverendo atque Praeclarissimo,
D:no ANDREÆ ASP,
Ecclesiarum, quæ Deo in Karcku & Suoniemi colliguntur, Pastori vigilanssimo,*

PATRI INDULGENTISSIMO.

Memoria Tuorum, PATER OPTIME, in me jugiter collatorum beneficiorum, quibus rependendis me omnino imparum esse agnoscō, postulat, banc leviter elaboratam opellam ut oculis Tuis subjiciam. Quicquid enim a Parente exspectari potest indulgentissimo, hoc me sēpe ultra Tuas facultates liberaliter ornatum voluisti. Hunc igitur operis Tui, studiorumque meorum fructum, ut hypothecam gratissimi animi, quo Te ad cineres usque prosequar, respicias enixe rogo obtestorque. Quam si dederis veniam, Te vero daturam Tua Jatis spondet indulgentia, mibi nihil erit prius aut antiquius, quam calida ad Supremum Numen fundere suspiria, velit Te salvum sospitemque per longam adhuc annorum seriem servare, nihilque diligentius agam, quam ut ostendam, quanta pietate Te colam, futurus donec vixero

PATRIS INDULGENTISSIMI

Filius obedientissimus

ANDREAS JOHANNES ASP.

PRÆFATIO.

Quamvis tam ratio, quam ipsa etiam homines satis
convincat experientia, quod non optimus tantum,
sed unicus modus ad fruitionem felicitatis, cuius studi-
um pectoribus nostris alte est infixum, perveniendi, sit
sedula ac constans virtutum cultura; docet tamen Histo-
ria litteraria, quod plerique mortalium, sicut in alienis,
quam in suis negotiis sunt oculatores, ita alias & prius
& potius excoluerint disciplinas, quam eas, ex quibus
veram virtutum indolem discere, nec non in jugi harum
exercitio possent confirmari. Non nostro demum aeo nata
est ista querela, sed ipse CICERO hanc virorum, qui e-
ruditionem profitebantur, socordiam haud præter meritum
perstrinxit. Profecto cum illo mirari subit: *cur cum con-
sternus ex animo & corpore, corporis curandi tuendique caus-
sa quæsita sit ars ejus, atque utilitas Deorum immortalium
inventioni consecrata, animi autem medicina nec tam desi-
derata sit antequam inventa, nec tam culta, posteaquam co-
gnita est, nec tam multis grata & probata, pluribus et-
jam suspecta & invisa (a)?* *Enimvero hoc non aliis obve-
niet paradoxum, quam illis forte, qui ignorant, quantum
sibi ipsis indulgeant homines, & eam proinde negligant
disciplinam, quæ deterlo vanæ persuationis (b) fuco, tam-
quam in speculo monstrat eorum fœditatem vitiorum,
in quorum exercitio multam ipsi inveniunt oblectatio-
nen, & contra ea motivorum veluti aculeis ipsos exci-*

tat, ut **impedimenta**, sibi in virtutis semita progressuris objecta, alacriter superent, imprimis vero, ut contra affectum suorum torrentem jugiter nitantur. Amplissimis itaque immersi meditationibus cognitionem sui, ut rem nimis severam, in crastinum differunt. Atque hoc respxisse videtur Celebris FONTENELLE, ita scribens: *La Philosophie est en elle même une chose admirable, & qui peut être forte utile aux hommes; mais par ce qu' elles les incommoderoit, si elle se mêloit de leurs affaires & si elle demeuroit auprès d'eux à regler leur passions, ils l' ont envoyée dans le ciel arranger les planètes, & en mesurer les mouvements &c.* (c). Posteaquam vero Eruditæ operam disciplinæ Morali, ut aliis impendere coeperunt scientiis, imprimis ab eo tempore, quo illa in circum eatum admissa fuit disciplinarum, quæ in Academiis proponuntur, Historia facem præferente, deprehendimus, veritates Morales diversa ratione ab illis Doctoribus, qui tamquam Argyraspides habentur, suisle propositas, quas Methodos in hac explicare opella, & insimul an ad virtutis sensum, animis legentium ingenerandum, singulæ aptæ fuerint, discere constituimus.

(a) Vid. *Quæst. Tusculan.* Libr. III. ab init. (b) Pulchra est sententia BIONIS, ὅμοια ἐστὶ τὸς ἀρεγωνὸς ἴγνωστος *Persuasio* est profetus impedimentum. (c) Vid. *Dialogues des morts* p. 13. D. IV.

§. I.

Scripta Doctorum Moralium evolentes, animadvertemus, quod Methodi, quibus veritates practicas proposuerunt, in tres commode dispisci queant classes. Prima harum, quæ ut simplicitate, ita etiam teste Historia, sua se se commendat antiquitate, est *Parænetica*, quæ nudas

das sapientum sententias ac præcepta Moralia succincte exhibit, svavi, perspicua ac concila oratione; ceterum nec de nexus veritatum systematico, nec de demonstrationibus inter se concatenatis sollicita. Specimina hujus Methodi in scriptis tam Sacris, quam profanis, antiquissimis pariter ac recentioribus, passim obveniunt. Vix alii autem cum successu hac usi sunt Methodo, quam illi, qui sua integritate ac prudentia Auditorum ad sensum sibi jam ante conciliarunt, digni proinde habitu, quorum dictis sine probationum pignoribus fides haberetur, quod constaret, eos universis ac singulis optime cupere. Quamvis autem Methodo paræneticæ, quæ & memoria juvandæ inservit, & captui simplicium hominum convenit, sua non defraudanda sit laus; attamen cum homines per eandem non ducantur ad plenam convictionem, evidens est, quod ipsa postulet voluntatis emendationem ab intellectus illuminatione non dependentem; quæ ratio in Moralibus proficiendi parum videtur tuta. Hinc etiam acutissimus SENECA, defectum Methodi paræneticæ agnoscens, ita loquitur: *Nihil proficient præcepta, quamdiu menti error obfusus est: si ille discutitur, apparebit, quid cuique debeat officio; alioquin doces illum, quid sane facendum est, non sanum efficis.* - - - Deinde etiamsi recte faciunt, nesciunt tamen se recte facere. Vid. Epist. XCIV & XCV.

§. II.

Communi dici solet proverbio: *Veritas odium patet*; quæ parcemia respicit veritates præcipue practicas, non item theoreticas; cum nemo non pulchrum putet, acrioris ingenii ac judicis laude condecorari, ægre autem ferat, si ad agnitionem suarum vel infirmitatum vel viatorum ducatur. Ne igitur Philosophi bilem eorum,

quorum vitam emendare studebant, nimia præceptorum prolixitate aut facili eorundem ad se ipsos applicatione commoverent, alteram excogitarunt Methodum tradendi *Moralia*, *Paradigmaticam* dictam, quæ in eo consistit, ut doctrinas *Morales*, quas nudas non terrent Auditores, imagine quadam faciant conspicuas, vel involucris quibusdam eas scite adeo tegant, ut tantum transpareat, quantum e præsenti re esse judicent. Huc pertinent cum exempla, juxta illud SENECAE: *Longum iter per præcepta, breve & efficax per exempla* (*a*), tum etiam quæcunque ita sunt comparata, ut quod aliena videantur proponere, libenter audiantur, sed ruminata tamen aculeos vel malefactorum vel familiarium quorundam vitiorum in animis auditorum relinquant. Atque hoc spectant res in dissitis locis gestæ (*b*), Dramata, Satyræ, Fabulæ, Parabolæ (*c*), Apologi, in quibus vel bruta animantia, vel res inanimatæ, arbores ac frutices (*d*), fistuntur collocutores. *Enimvero* quum exempla illustrent quidem, sed non probent, periculum est, ne homines, quorum emendatio intenditur, si paradigmatica adhibeatur tantum Methodus, suam perficcent frontem, cum nec ita illuminetur auditorum intellectus, ut ad plenam actionum suarum cognitionem perveniant, nec voluntari stringentia quædam offerantur motiva, quibus permoti ad melioreni revertantur frugem. *Hoc* tum imprimis valet, si exempla & similitudines sint nimis longe petræ, adeo ut sensum earundem Moralem vix sagacissimus extricaret Oedipus; quo quidem modo arcana hæc symbola, in vulgus edita, materiem variis præbuerunt superstitionibus (*e*); aliter vero censendum, si quisque auditorum absque prolixo conjecturarum syrnate facile intelligat, quorsum concinnæ Oratoris fictiones tendant.

(*a*) Vid. Epist. VI. (*b*) Duplex, idemque eximum speci-

specimen Methodi paradigmaticæ proponendi etiam in-
gratiis Moralia occurrit, cum in oratione, quam Sapiens
illa mulier Thekoënsis ad Regem DAVIDEM II Sam.
XIV: 5. seq. quam in ea, quam Westro-Gothiæ Legifer
EMUNDUS de Scara ad Svethiæ Regem OLAVUM
SKOTTKONUNG, vid. *Sturlonidis Heimskringla Tom. I.*
p. m. 519 & sqq. habuit. (c) CHRISTUS, Salvator noster, crebris
usus est Parabolis, explicatione non statim adjecta, ut au-
ditorum excitaret attentionem, & eos ad doctrinam su-
am recipiendam præpararet. (d) Vid. *Orationem JO-*
THAMI Judic. IX: 7. & seq. (e) Hoc, teste TELLERO
in *Dissertat. de tribus Sacrae Morum doctrinæ Methodis p.*
m. 52. contigit Pythagoræ, prudentiam in omni honesta
actione commendanti sub hoc insigni axiomate: *Foras*
exire non audeas, ubi vetulam proxime adstantem conspexeris;
Cujus sensum mysticum cum non caperet rudioe
plebecula, verbis inhærens Magistri, credidit ipsum do-
cuisse, anum decrepitam ituro occurrentem, esse infau-
sti ominis.

§. III.

Sequitur tertia Methodus tradendi Moralia, *Dogma-*
tica dicta, non ab *objeto*, siquidem veritates in paræ-
nesibus ac paradigmatis etiam tractentur, sed a discipli-
næ *forma*, quæ in eo consistit, ut propositiones Moræ
les, præmissis terminorum definitionibus adcuratis, ad-
hibitisque ceteris demonstrandi principiis, argumentis
ac rationibus non tantum excitantibus & fudentibus, sed
& solide probantibus & convincentibus extra dubitatio-
nis aleam ponantur, sive hoc Analytica sive Synthetica
fiat ratione. Unde apparet, quod isthæc Methodus ut
præstantior, ita etiam Philosopho præcipue conveniat.
Sed de indole harum Methodorum pluribus differere
non

non vacat; obiter solum hac vice significandum, quod non ignoremus, quam operam in hisce tribus Methodis explicandis jam dudum posuerint *GEORGIUS PASCHIUS* in libro *de variis modis Moralia tradendi*, & *ROMANUS TELLERUS* in dissertatione *a nobis citata*; neuter tamen argumentum disquisitionis nostrae ita exhausit, ut ultiorum observationum spicilegio nullus relictus esset locus.

§. IV.

Post septem Græciæ Sapientes, ob axiomata quædam Moralia, quæ suis inculcabant civibus Celebres, SOCRA-TES si non primus, præcipuus tamen sua ætate fuit, qui homines ad virtutum culturam perducere studeret. Tria autem momenta sibi in docendo habuit proposita, cum ut Sophistas confunderet, & contra morem passim receptum ab inanibus vel captiosis verbis ad pragmaticam rerum cognitionem Auditores deduceret, tum ut Philosophiam a superstitione liberaret, tum denique ut loco Physicæ disciplinam ita excolet Moralem, ut praxi vita eadem interficeret; quare etiam CICERO Socrati hoc tribuit elogium, quod *Philosophiam e celo primus devocaverit* (a). Enimvero quum nullum ipse reliquerit scriptum, a se consignatum; de Methodo, qua in Moribus tradendis usus fuit, non satis constat; probabile tamen est, quod modo parænetica, modo diognatica illi placuerit. Hoc certum est, quod vita sua expresserit præcepta Moralia, a se proposita; probe gnarus, quod in rebus facti & in caussis sensuum atque experientiæ, exemplis magis, quam firmissimis demonstrationibus moveantur mortales.

(a) Vid. *Liber. V. Question. Tusculan. Cap. IV.*

§. V.

Post obitum SOCRATIS, hujus discipulus PLATO se-
ctam fundavit Academicam antiquam. Hic cum va-
stum a natura accepisset ingenium, pluribus scientiis o-
peram tribuit; præcipue autem abstractis, quæ ad nominis
celebritatem tunc plurimum valebant, animum applicuit:
nec tamen disciplinam Moralem, quam a Magistro SO-
CRATE acceperat, neglexit. Methodo utitur paradi-
gmatica & argumentata Moralia per Dialogos petractat,
quæstionum analysin tamdiu instituens, donec ad eum
evidentiæ gradum, quem sibi proposuit, pervenit (*a*).
Socratem licet inducat loquentem, sua tamen placita
in Socratis locum non raro substituit adstutus homo,
quo partim invidiam cum nonnullis conjunctam senten-
tiis declinaret, partim dogmata, illustri adeo nomine ex-
ornata, multis redderet commendationora. Cui autem un-
quam in mentem venit Socrati tribuere lascivos fer-
mones, qui in *Sympoſio* & *Phædro* ipsi a Platone tri-
bouuntur? Unde patet, Platonem ita se disciplinis de-
dile, ut suum potius honorem, quam scientiarum pro-
moveret incrementum. Attamen tanti ipse est factus, ut
Christianorum quidam obscuriores in scriptis illius occur-
rentes terminos ad Analogiam Christianæ religionis tra-
here sint conati, ex quo abusu purior Dei Ecclesia haud
paucas in suo finu sensit turbas.

(*a*) Vid. *QVINTILIANI Institut. Orator. Libr. V.*
Cap. VII.

§. VI.

Inter Græciae Philosophos, quos prisca tulit ætas,
præcipuam eruditio[n]is in plerisque cognitionis humanæ

partibus laudem consecutus est ARISTOTELES, qui etiam Moralia in formam disciplinæ systematicam redigere est annis, Methodo usus dogmatica, ut ceteris epiorum cum ad res explicandas, tum ad eos convincendos, qui a se forte dissentirent. Accidit etiam Philosophia Aristotelica, quod non Socratica, ut quum hujus indolem non nisi ex discipulorum analectis cognoscamus, Aristotelis placita ab ipso fuerint litterarum monumentis consignata. Inter scripta ejus Moralia eminent libri decem *Ethicorum ad Nichomacum*, quos sequuntur libri duo *Magnorum Moralium*, nec non libri septem *Moralium ad Eudemum*, an vero eidem etiam debeatur fragmentum a STOBAEO servatum de *Virtutibus & vitiis*, multum in utramque disputari solet partem. Quod ad indolem Ethicæ Aristotelicæ adinet, multum illa trahit ex præjudiciorum coeno, cui homines sui ævi fuerunt immersi, quorum tantum non omnes statuerunt, Philosophiam speculativam esse practica præstantiorem, & virtutes intellectuales Moralibus præferendas. Edidit Cel. J. F. BUDDEUS A. 1698. Dissertationem Philosophicam de nœvis Ethica Aristotelica, in qua pie ac erudite ostendit, quantum præcepta Stagirita Ethica sint illis inferiora, quæ in sacris continentur pandectis; quo tamen ipso Philosophum in foro non competente sistit, melius omnino facturus, si illius placita ad rationis lancem curatius expendisset. Certe hac impedire non potuit opera, quin ut antea, ita post, Aristotelem ad cælum usque multi extollerent. Aliis autem suo abundare sensu permittentes, nos existimamus, Aristotelem magnum utique in republica litteraria fuisse virum, hominem tamen, suos non raro paup' manes. Laudes certe ipse meretur, quod Methodum, procul dubio receptis meliorem, tradendi Moralia introduxerit, nec ipsi vitio erit vertendum, quod in Cimmeria illa, quæ toti fere orbi incubuit, disciplinarum caligine tubi-
inde

inde in devia secesserit. Attamen quum Moralium Doctorum deceat, non tantum ingenio, sed probitate etiam esse conspicuum; disciplinæ Morali promovenda minus aptus fuit Aristoteles, cuius pectus ut nimia turgebat ambitione, ita ejus docendi ratio eo tetendit, ut audientium & legentium admirationem aucuparetur. Abstractas igitur potissimum deperit ideas, nec tam Ethicam, quam potius Metaphysicam condidit Moralem, vel rectius, quæ Moralem sapiunt disciplinam, ad civilem potiori referuntur jure. *Virtutem* definit Aristoteles per habitum in mediocritate consistentem, secundum rectam rationem; *Mediocritatem* autem per medium duorum vitiorum unus, quod ex nimio, alterius, quod ex eo, quod parum est, nascitur; unde fatis apparet, quam inadæquatam Philosophus habuerit virtutis notionem. Denique quum ipse nec animæ immortalitatem, nec Dei Providentiam, quæ vera sunt disciplinæ Moralis fundamenta, agnoverit, & obligationis indolem ac vim pratermisserit, non multum bona frugis ex agro Philosophiaræ Peripateticæ in usum generis humani est colligendum.

§. VII.

De meritis veterum Stoicorum in Disciplinam Moralem, diversas fovent opiniones diversi Scriptores, aliis eosdem nimium quantum laudantibus (*a*), aliis contra errores non ferendos detegentibus (*b*). Ne extra oleas vagemur, observamus tantum, quod doctrinam Moralem in formam scientiæ non redegerint Stoici, sed ipsam Methodo potissimum parænetica auditoribus suis in *sq̄a* propoluerint, ex ea forte caussa, vel quod ad exemplum ejus ævi Philosophorum præcipuam Dialecticæ impenderint operam, vel quod sibi persvalerint, Ethicam ejus esse indolis, ut nec possit nec debeat, ad certam revocari Methodum, sed certis solummodo thesibus proponi,

PANÆTIUM, sectæ Stoicæ ornamentum, taxat CICERO
 (c), quod de officiis scribens, officii definitionem prætermiserit, sed qui nec ipse ab ejusdem neglectus crimine
 videtur immunis; unde apparet, quam parum solliciti
 fuerint Stoici in ipsis fundamentis disciplinæ Moralis rite
 ponendis. Non tamen erit inficiandum, quin virtutum
 Moralium indolem copiosius, quam ceteri, explicuerint
 hi Philosophi, ut Auditores suos ad earundem exercitium
 commoverent, longius & felicius in proposito campo pro-
 gressuri, si politiori & vitæ & stili generi studuisserent (d).
 Nec reticendum, quod paradoxorum Stoicorum quam-
 vis quædam non sint contemnenda, alia tamen prorsus
 improbanda, quod *παράδοξα* seu rationi contraria depre-
 hendantur: certe non sublimia, sed chimærica sunt, quæ
 tam de suo sapiente, quam de affectibus extirpandis
 prolixe nugantur.

(a) Huc forte referri potest *dissertatio M. D. OMEISII de Stoicorum Philosophia Morali sobria, placitorumque cum Christianismo convenientia.* (b) Vid. *J. F. BUDDEI differentiationes quatuor de erroribus Stoicorum, & G. P. ROTENBECCII Dissert. de intemperantia Philosophie Stoicæ.* (c) Vid. *Libr. I. de officiis & initium C. III.* (d) Hinc CICERO de Finib. Bon. & Mal. *Libr IV.* Stoici inquit horridiores evadunt, asperiores, duriores & oratione & moribus.

§. VIII.

Ex Græcia in Italiam successu temporis commigra-
 runt scientiæ, sed quæ in nova patria eundem ferme ha-
 bitum retinuerunt, quem in avita adsumserant, in ve-
 teri & magna Græcia non admodum dissimiles. Quam
 enim impigra in debellandis hostibus ac subigendis po-
 pulis, tum societate in proferendis scientiarum pomœriis
 diu fuerunt. Quiritum ingenia. Non equidem negamus,
 quin

quā plures Italiae Civitates inde ab antiquissimis retrō temporibus suas habuerint Scholas, in quibus in Patriæ comodum succrescens juventus erudiebatur, hæ tamen magis referebant nostri ævi paedagogias, quam Academias; vel enim litterarum rudimenta in illis sunt tradita, vel saltem intra Grammaticam, Rheticam & Dialecticam substiterunt. Parentes ipsi suos plerumque instituerunt filios, & si quos capacioris haberent ingenii, qui ulteriores facere in disciplinis progreslus gestirent, vel eos Athenas, scientiarum tunc temporis acropolim, misserunt, vel doctores eis ex Græcia arcessendos curarunt. Quare studium disciplinæ Moralis in urbe domina diu quasi suppressum fuit, & qui hanc deinceps excolueront illustres Romani, quorum plerique sectæ addiciti fuerunt Stoicæ, publico docendi munere non sunt functi, Scriptoribus proinde, non vero Doctoribus Moralibus annumerandi.

§. IX.

Quæ Salvatoris nostri, CHRISTI, ætatem longa admodum serie exceperunt secula, frequentibus gentium migrationibus ac continua fere bellis adeo fuerunt horrida, ut, ejurata quasi humanitate, immanitati sese tradiderent. Inter dubias has sedes ac gravissimos armorum fragores Musæ, pacis & publicæ tranquillitatis filiae, velut mortuæ jacuerunt, lethalem hunc soporem promoventibus Pontificibus Romanis, qui inter ignorantia umbrias ac superstitionum præstigias suam indies accrescere poterant, sibi in sinu gratulabantur. Tandem Principes, veri Patriæ Patres, nullam bello salutem invenientes, pacis studiis animum applicuerunt, atque Scholas & Academias, in quibus juvenes ad veritatis cognitionem possent deduci, in suis instituerunt terris. Sed quum instrumenta, comparanda eruditioni infervientia, non ulla

suppererent, sollicite colligere coeperunt vetustissimorum Philosophorum scripta, quotquot in gravissimo non perierunt litterarum naufragio. Factum autem tunc est, ut in Aristotelis scriptis *ἀριστοτέλης* ingenii humani se invenisse putarent Academicī, propeque piaculum ducerent, ultra Aristotelem sapere velle. Atque hunc perfectionis characterem tam in aliis Stagiritæ scriptis, quam in illis, quæ disciplinam explicabant Moralem, lese invenire putarunt. Hicce proinde explicandis Professores Academicī diu impallescebat, quorum opera tamen non alia sensit doctrina Moralis incrementa, quam ut nunc demum, quid Aristoteles senserit, neminem facile fugere possit (a). Et licet postmodum exstiterint eruditii, imprimis post felicem Ecclesiæ reformationem a B. LUTHERO & suscepnam & peractam, qui carduos non ita amaverint Aristotelicos, ut non ex suis arvis salubriores proferre potuerint herbas, scripta tamen Moralia, quæ ante nostrum seculum in publicam prodierunt lucem, ad ductum vel ad mentem Aristotelis pleraque fuerunt composita. Immō in Constitutionibus Academicis a gl. m. Rege CAROLO GUSTAVO An. 1655 editis, Philosophia civilis Professori injungitur, ut Ethicam & Politicam ex Aristotele quotannis proponat (b).

(a) Vid. *J. F. BUDDEI Selecta juris naturæ & gentium*, p. 30. (b) Vid. *Cap. XIX.*

